

fulls de la Revista

núm. 8

<i>L'AMISTAT EN LA FILOSOFIA CLÀSSICA</i> per Joan M. del Pozo	II
<i>POEMES</i> per Antoni Puigverd	VI
<i>500 ANYS DE TIRANT LO BLANC</i> per Xavier Renedo	VIII
<i>EX FAVILLA</i> per Francesc Feliu i Sadurní Martí	VIII
<i>LA CÀTEDRA DE FERRATER I MORA O LA GIRONA FILOSÒFICA</i>	
<i>DE VISITA OBLIGADA</i> per Lluís Muntada	IX
<i>EL RETROBAMENT DEL TEATRE DE TEXT:</i>	
<i>UN PROCÉS PER ACABAR</i> per Carles Batlle	X
<i>GABRIEL</i> per Anna Capella	XI
<i>1491</i> per M. Mercè Roca	XII

Aquesta edició de fulls de la Revista és il·lustrada per Francesc Carbonell

L'AMISTAT EN LA FILOSOFIA CLÀSSICA

Joan Manuel del Pozo

Pot costar de creure —atès el prejudici de llunyania, de fredor abstracta o de cripticisme que projectem sobre el pensament antic—, però els més grans autors de la filosofia clàssica s'han ocupat amb profusió d'aquesta vivència humana tan elemental i fonamenta alhora que és l'amistat; i no és d'estranyar, perquè, com veurem, lluny de ser una qüestió sense relleu especial —li passa com al fet tan rutinari i aparentment fàcil de respirar—, és un ingredient bàsic de la convivència entre uns i altres i del propi equilibri íntim de cadascú.

I que ningú no s'espanti perquè es parli de filòsofs o de filosofia: és justament un dels autors clàssics que m'inspiren, Eipcur, qui digué: *Que ningú pel fet de ser jove tingui por de filosofar, ni pel fet de ser vell se'n cansi. (...) El que diu que el temps de filosofar no li ha arribat encara o ja li ha passat és com si digués que encara no li ha arribat o que ja li ha passat el temps de la felicitat; així doncs, tant el jove com el vell han de filosofar: el vell per trobar-hi rejuveniment i alegria pel temps viscut; i el jove, per guanyar serenitat i valentia de cara al futur.* (1)

Paraules ben allunyades de l'avorriment que sol atribuir-se a la tasca de pensar; paraules que inviten a pensar no pas per adormir-se, sinó per trobar, nogensmenys, la felicitat i l'empenta de viure.

El pensament sobre l'amistat és antic: el trobem ja en els inicis de la nostra cultura occidental, a la literatura i la filosofia gregues; però el primer que n'escriurà tot un diàleg, el *Lisis*, serà Plató, uns quatre-cents anys abans de Jesucrist, mogut per la seva mateixa amistat amb el seu mestre Sòcrates i impulsat pel desig

de la bellesa i de la perfecció de les idees, és a dir, pel desig de saber: encara avui, es parla popularment d'un «amor platònic» quan algú busca en una altra persona la perfecció ideal. I és que per a Plató l'amistat té el seu origen en el desig de completar-se un mateix: mai no tindrà amics, ve a dir-nos, ni aquell que es creu perfecte i no li cal buscar qui el complementi, ni aquell que de tan ignorant no s'adona de la mancança que sofreix i tampoc no desitja res: només qui desitja més perfecció perquè se sent limitat, estimarà aquell que li pot aportar allò que li manca.(2) Es busca, doncs, l'amic perquè t'aporti alguna cosa de profit, per la qual cosa Plató posa en boca de Sòcrates aquest consell: *Si esdevens un home de seny, fill meu, tothom et serà amic i tothom et tindrà per parent; perquè seràs útil i bo; però si no, ni et serà amic el teu pare, ni la teva mare, ni ningú.*(3) Curiosament, ni l'idealista Plató deixa de remarcar que l'amic busca en l'amic un profit per a ell mateix, d'on podria pensar-se que defensa l'amistat interessada; però Aristòtil i Ciceró, que recolliran la mateixa idea platònica, deixen ben clar, com també es dedueix de la lectura completa de Plató, que la utilitat o profit i el plaer de l'amistat no són més que una conseqüència positiva que deriva per als amics de la seva relació, però que l'amistat va més endins; així, per exemple, Aristòtil dirà que l'amistat autèntica i perfecta es basa principalment en la bondat i que el profit i el plaer que se'n treguin són complementaris o derivats(4); Ciceró ho expressa sense embuts: *Aquells que estableixen un lligam amistós per mor de l'interès destrueixen, a parer meu, el vincle més preuat de l'amistat. Puix que no es gaudeix tant del profit que es pugui*

obtenir de l'amic com de l'estimació mateixa de l'amic. I, després de considerar que els qui menys necessiten utilitzar o aprofitar-se dels amics són els més generosos en l'amistat, acaba sintetitzant: *L'amistat no és filla de la utilitat, sinó la utilitat de l'amistat.*(5)

Quan els psicòlegs moderns parlen de l'autoestima, no estan fent sinó ressuscitar amb un mot nou una idea vella: la idea de la necessitat que tothom es respecti i fins s'estimi ell mateix, com a condició bàsica de subsistència; i l'amic, davant nostre, es constitueix en un *alter ego* amb el qual practiquem un intercanvi d'estimació, una reciprocitat de bona voluntat envers l'altre que reforça els amics en la respectiva personalitat i en el mateix nexa que els uneix; com ha dit un estudiós d'Aristòtil, de la seva obra es dedueix que voler el bé de l'altre és una manera superior d'estimar-se dignament un mateix.(6)

Però l'amistat és molt més que una eina de reforçament de la identitat i personalitat de cada un dels amics; aquests autors clàssics, que no dubten a considerar-la com una «virtut» en el sentit etimològic de força o energia creativa, reconeixen i proclamen l'amistat com un dels fonaments de la vida social. Especialment Aristòtil insisteix a remarcar la força d'unió entre els homes per a compartir tota mena d'experiències que té l'amistat, la capacitat de crear un ric teixit de convivència: *En allò que cada home considera que és l'existència o en allò que ell prefereix per viure és on desitja trobar-se amb els amics; i, d'aquesta manera, uns beuen junts, uns altres van de cacera, uns altres juguen o fan exercici o filosofen plegats i, en cada cas, els amics busquen de passar els dies junts amb aquells que*

més estimen en la vida; perquè, volent conuiu amb els amics, fan i participen en aquelles coses que creuen que produeixen la convivència (7). Senzilles paraules que apunten a una idea també senzilla, que tots comprovem en nosaltres mateixos, les ganes d'estar plegats amb els amics, fent allò que ens és plaent a tots. Però Aristòtil veu en l'amistat una força encara superior a la de la simple convivència en el joc, en la conversa o en la cacera: hi veu el fonament de la comunitat política, de la ciutat, de l'estat com a forma completa d'organització dels ciutadans, establint que a cada una de les formes possibles de comunitat humana li escau també una o altra forma d'amistat humana com a fonament(8). I arriba a considerar que, al capdavall, la justícia no és sinó una mena d'amistat generalitzada que manté unida la ciutat: *L'amistat sembla que és la que manté unides les ciutats i els legisladors s'hi interessin més que per la justícia. En efecte, la concòrdia sembla que és quelcom semblant a l'amistat i hi aspira sobre tot, i per això es procura principalment expulsar la discòrdia, que és enemistat. I quan els homes són amics, no hi ha cap necessitat de justícia; però, si només són justos, sí que necessiten l'amistat* (9).

Certament, afegim nosaltres, la justícia sola és una eixuta maquinària distribuïdora de drets; l'amistat afegeix el goig de compartir damunt de la justícia del repartir, la felicitat de la comunicació plena més enllà de l'estricta compliment individual i per separat dels respectius drets i deures. Ciceró enquirà la idea aristotèlica amb la seva habilitat retòrica tot argumentant a sensu contrario: *I si no s'entén prou com és de gran la força de l'amistat i la concòrdia, es*

podrà copsar millor en veure el paper de la dissensió i la discòrdia. Puix que no és la casa tan harmònica, l'estat tan potent que no puguin ser enfonsats per les desavinences i els odis? De la qual cosa podem deduir quant de bé conté l'amistat.(10)

Però, al capdavall, hi ha alguna cosa més enllà del perfeccionament personal que s'intercanvien els amics i més enllà fins i tot del fonament de la convivència plena i justa que proporciona l'amistat? Doncs, encara sí; tots els autors esmentats, i nosaltres modestament amb ells, reconeixen que l'amistat és essencial per a la felicitat, la qual, com dèiem, és fita desitjada que busca qualsevol home i qualsevol filòsof.

Es preguntava Ciceró: *Qui seria tan de ferro que —si fos separat per uns déus de la companyia d'altres persones— pogués suportar aquella vida? No li arrencaria la solitud el goig de qualsevol plaer que pogués tenir?*(11) I troba un exemple d'home sol i amargat per la manca d'amics: l'exemple del tirà; ja Aristòtil havia vist en la tirania la forma de govern més contrària a l'amistat i simètricament havia afirmat que la forma que més afavoria l'amistat era la democràcia, perquè hi havia més igualtat —bàsica condició d'amistat— i més coses en comú (12); deia, sever, Ciceró: *De tal mena és, doncs, la vida dels tirans, que no s'hi troba cap bona fe, cap estimació, cap esperança de bona voluntat; totes les coses els resulten sospitoses i inquietants; no els queda cap lloc per a l'amistat.*(13)

La persona humana no resisteix la solitud ni la manca de llibertat; dit en positiu, la persona humana busca l'amistat en llibertat com a camí necessari cap a la felicitat. Són ben clares i solemnes les paraules amb

què Aristòtil comença el seu capítol sobre l'amistat en l'Ètica a Nicòmac: *L'amistat és una virtut o quelcom empeltat de virtut i, a més, és el que resulta més necessari per a la vida. En efecte, sense amics ningú no voldria viure, encara que tingués tots els altres béns; fins i tot els que posseeixen riqueses, autoritat o poder sembla que necessiten sobretot els amics; perquè, de què serveix aquella abundor de béns sense l'oportunitat de fer el bé, que és la més exercitada i la més lloable entre els amics?* (14) I Epicur en una de les seves màximes: *De tots els béns que ens proporciona la saviesa per a la felicitat de la vida, el més gran amb diferència és l'assoliment de l'amistat.*(15)

De la proclamació, que podria semblar purament retòrica, de l'amistat com a valor més necessari per a la vida que fa Aristòtil, ell mateix s'ocupa d'obtenir-ne derivacions concretes ben arrelades a l'existència dels homes; més amunt hem vist com vinculava l'amistat amb la justícia i amb les diferents formes de comunitat humana; però, no sense una lògica profunda, arriba a produir una afirmació que pot resultar sorprenent i que, ben mirat, és extraordinàriament suggestiva: *La tasca de la política consisteix sobretot, segons que sembla, a promoure l'amistat.*(16) Que hi endevinem una lògica profunda, com dèiem, no li resta interès a la idea; certament, és coherent que si en diversos passatges de les dues Ètiques ha relacionat l'amistat amb la convivència i la justícia, com a fonament de la primera i com a ampliació de la segona, ara la proposi com a objectiu de la tasca política, si és que no neguem el caràcter instrumental obvi que té la política tant per a l'una com per a l'altra. I per què diem que és sug-

gestiva la idea? No pas perquè digui una especial novetat —puix que és continguda en les premisses esmentades—, sinó perquè resulta poc freqüent i fins i tot absolutament infreqüent que la duresa de la política sigui associada —ni més ni menys que com a finalitat pròpia— a la dolcesa de l'amistat. És, doncs, com sovint passa en la lectura dels clàssics, un *des-veltament* —sentit primigeni de l'etimologia grega de l'*alétheia* o veritat— d'una idea endormiscada per la rutina, entelada per hàbits mandrosos o, en el pitjor dels casos, enterbolida i degradada per actuacions que la perverteixen fins a fer-la literalment increïble. I aquesta és la qüestió: podrem arribar a creure en allò que, paradoxalment, la lògica ja ens ha fet veure, és a dir, que la gran finalitat de la política és promoure l'amistat, puix que amb ella es fonamenta millor la convivència, s'enriqueixen les relacions de justícia i es contribueix a l'assoliment de la felicitat? Els clàssics ens desvetllen d'un somni no precisament ideal, sinó del malson de la nostra desídia, de la nostra ceguesa reduccionista moral i política que ens impedeix d'anar més enllà de la defensa inamistosa de migrades utilitats immediates i estrictament personals.

Caldrà, doncs, que ens fem ressò de la crida d'Epicur: *L'amistat volta tot el món i, com un pregoner, ens convoca tots a despertar-nos per col·laborar en la mútua felicitat.*(17)

NOTES

(1) EPICUR, *Carta a Meneceu*, 122

(2) PLATÓ, *Lisis*, 215 a

(3) PLATÓ, *Lisis*, 210 d

(4) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1156 a

(5) CICERÓ, *Laelius, de amic.*, XIV, 52

(6) LLEDÓ, «Introducció» a ARIST. *Et. Nic. Et. Eud.*, p. 114 Ed. Gredos, Madrid, 1985

(7) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1172 a

(8) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1160 a

(9) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1155 a

(10) CICERÓ, *Laelius, de amic.*, VII, 23

(11) CICERÓ, *Laelius, de amic.*, XXIII, 87

(12) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1161 a b

(13) CICERÓ, *Laelius, de amic.*, XV, 52

(14) ARISTÒTIL, *Et. Nic.*, 1155 a

(15) EPICUR, *Màximes capitals*, 27

(16) ARISTÒTIL, *Et. Eud.*, 1234 b

(17) EPICUR, *Gnomologi Vaticà*, 52

POEMES

Antoni Puigverd

JA HA FET ELS QUARANTA

La veig: té els ulls gastats i un inflament
de pell, com el de totes —es fan velles,
les dones, més aviat que nosaltres
i, d'aquest tracte injust, en fan sovint
tragèdies, pamflets o bé, com ella,
una afable tristesa que suporta
el vell ofici d'empènyer la vida.

HOTEL

A l'enterrament de R.X. (In memoriam)

¿Què hi faig aquí, davant del teu cadàver,
forçat a repassar l'assignatura
que vaig suspendre amb tu fa tant de temps?
Em costa molt netejar el vell hotel
on vaig deixar-te i, entre la pols, semblo,
més aviat, un assassí que torna.

Mentre la multitud callada escolta
un capellà que pinta un Déu de Disney,
ja he estat mirant d'encendre aquell enorme
cristall de llàgrimes que il·luminava
el nostre joc, i no va bé. És fosc,
no t'he trobat la cara d'aquells anys:
¿tu i jo, què fèiem, doncs, que no ho recordo?
Sé que et tenia a prop com un gosset
i que ensenyaves una carn de fusta
entre els escots d'un vestit d'aquell temps.
Res més. El que hem viscut tots aquests anys
(tan idèntic a la vida dels altres:
la feina, els fills i l'anar fent per fer)
ha enfangat els records. Ets fang, a més,
tu, ja: jo encara noto com me'n faig.

Però hi tanta gent, aquí, encenent
les llàgrimes, que em trobo rebuscant
entre els licors del celler de l'hotel,
un alcohol que pugui fer el miracle
de rescatar una foto, si més no,
del que vam ser, que tingui cos i grau.
En va: m'encanto observant el bagul
que t'han donat, de disseny, fins que els ulls
se m'enganxen al gòtic de l'església.
Et treuen, finalment, resen i canten.
Torno a tancar la porta de l'hotel.
Parets i mobles aniran filmant
el somni de la pols; i la memòria,
muda del tot, s'enfonsarà amb el fèretre
com una pedra que caigués a l'aigua.

GUERRA DEL GOLF

He tornat a admirar a través del vidre
la carn de préssec d'una llum de tarda.
M'hi estiro, com al llit (sento la música
d'uns negres malencònics, les olors
de vegetals bullint i jocs d'infància).
Restauro la muralla i m'hi aferro:
i què si el cel a l'Orient fumeja.
Encara som aquí, nosaltres, lúcids,
mentre un diluvi de bombes escriu
la nostra lletra a la pell dels fanàtics.

—Ja sense déus ni laics sagrats, ¿què ens queda,
sinó el complex de culpa i el sarcasme
que llencem al mirall, per aplacar-nos?

POLÍTIC

Hi ha eunucs, com ara tu, que van darrera
de qualsevol reietó que els reclami.
No han d'assaltar palaus sinó, tot just,
segar la gespa que el de dalt trepitja.
I, certament, és dur canviar tant
de màscares: fer l'orni, el picaplet
o el conciliador i, si convé,
mostrar els testicles (de fet una pròtesi)
per excitar amb uns jocs intranscendents
la reina.

Vés-hi, doncs. No ho sents? Et criden.

FREQÜÈNCIA MODULADA

No he trobat el penyal, l'escull o l'illa
on busquen aixopluc tots els corsaris.
Navego, doncs, pels mars de la saliva
i observo aquests cetacis que trituren
paraules i paraules i paraules.

POETA MORT S.E.

També m'enyoro
darrera la finestra,
hipocondriac.
Però no sé abocar-me
als wàters de la història.

ANESTÈSIA

I vaig deixar-me anar: els ulls perdent-se
en la marea de les meves aigües.
Enllà del son, rera la porta negra
i el túnel que em xuclava i em vencia,
només vaig veure algunes coses fetes
i, sobretot, uns ulls i les mancances.
La vida, doncs, tal com és correntment
—lleugera i trista.

CINC-CENTS ANYS DEL TIRANT LO BLANC

Fa cinquanta o seixanta anys Josep Pla es va topiar en un carrer de Barcelona amb una senyoreta que feia gairebé dos anys que no veia i la va trobar més bonica que mai. —Oh senyoreta! —li va dir— Plaerdemavida! Tan content de veure-la...! —Però escolti —li va dir la noia amb una cara de ràbia sobtadíssima— que s'ha

pensat? Què m'acaba de dir? —Res. Li he citat el nom d'un personatge femení del *Tirant*. —Del tirant, diu? De quin tirant? Vostè és un desvergonyit! Després d'aquest desenyan J. Pla arribava a la conclusió que per tractar amb les senyoretetes del país era millor no utilitzar referències literàries antigues o modernes: "Presenteu-vos sempre com aquell qui va a fer exercici a o a veure el metge. Us acolliran amb un agradable somriure: dolç, maliciós o picant, que és com han de ser els somriu-res".

És molt possible que, gràcies a Déu i a Martí de Riquer, una anècdota d'aquesta mena sigui a hores d'ara pràcticament irrepètible. Amb tot el seguit de congressos, edicions, vídeos i guies didàctiques, articles periodístics, traduccions, conferències, etc. que s'han fet per commemorar el cinc-cents aniversari de la primera edició del *Tirant lo Blanc* la novel·la de Joanot Martorell ha pogut sortir de l'oblit a què el tenia condemnat la seva condició de clàssic. Tothom ha pogut llegir el seu *Tirant*: n'han aparegut edicions infantils (E. Proa), un grapat d'edicions juvenils en llenguatge modernitzat adreçades als instituts (E. Bromera, E. Teide, E. Laertes...), s'ha reeditat l'edició ja clàssica de M. de Riquer (E. Ariel) i Albert Hauf n'ha preparat una magnífica nova edició, publicada per la Generalitat del País Valencià, acompanyada d'una anotació sàvia i erudita. Fins i tot molts de lectors estrangers tindran l'oportunitat de poder llegir el *Tirant* en la seva pròpia llengua gràcies a les traduccions al francès, italià, suec, xinès, txec i alemany que ja han aparegut o que estan a punt de publicar-se i que se sumen

a les versions ja existents en castellà, anglès, holandès i romanès.

El cinc-cents aniversari del *Tirant lo Blanc* ens ha ofert també valuoses aportacions crítiques. Per una banda a finals de novembre del 1990 es va celebrar a Barcelona el *Symposion Tirant lo Blanc* amb la participació de destacats medievalistes catalans i europeus i amb la presentació de ponències de gran qualitat. Per altra banda M. de Riquer ha publicat una *Aproximació al Tirant lo Blanc* (Quaderns Crema), una magistral introducció a la novel·la en la qual Riquer resumeix i posa al dia les seves recerques, començades ja gairebé fa cinquanta anys. A més, Jesús Villalmanzo i Jaume Chiner, dos investigadors valencians, han descobert més de sis-cents documents que contenen notícies del màxim interès sobre Martorell i la seva novel·la. Un dels darrers actes d'aquest cinc-cents aniversari serà el curs d'estiu sobre el *Tirant lo Blanc* que es farà a l'Estudi General de Girona entre el 25 i el 28 de juny del 1991 amb la presència dels professors universitaris Lola Badia, Anton M. Espadaler i Albert Hauf per una banda i per l'altra dels escriptors Jordi Cornudella, Joan Francesc Mira i Sergi Pàmies.

Per tant, si encara no heu llegit el *Tirant* feu-ho en l'edició d'A. Hauf acompanyada amb la introducció de M. de Riquer. D'aquesta manera si us topeu pel carrer amb una senyoreta que faci temps que no veieu, que trobeu més bonica que mai i que us diu:

—Plaerdemavida! Tan contenta de veure't...! us estalviareu malentesos i li podreu seguir la veta.

Xavier Renedo

EX FAVILLA

El cinc de desembre farà dos-cents anys. Ningú a Europa no està disposat a deixar passar aquesta ocasió: l'alta cultura es desfà en grans celebracions, fins i tot musicals, en honor del geni, els hereus de Ludwig von Köchel ja han reeditat el seu inevitable *Verzeichnís*, els vienesos estan orgullosos de posseir la fossa comuna on sembla que fa malves el nen prodigi de Salzburg, i la maçoneria internacional s'ha vestit de gala per assistir a una històrica representació de *La Flauta Màgica*. Per no ser menys, les capelles culturals de per aquí hem decidit que també era la nostra i ens hem llançat a preparar grans concerts de programa únic. Omplim els teatres, i estem disposats a escoltar música clàssica, sempre i quan sigui de Mozart. I, ai las, totes les corals de la Immortal, unides en quatre soles veus, hem assajat frenèticament el *Requiem*. És l'any Mozart.

Cultura ens rima amb confitura, i ja se sap que n'acabarem empaxats. El mimetisme és la llei més dolça, i tots ens delim en la imitació pura i simple, entre l'admiració i l'enveja, del que fan els altres. Per què no hem d'experimentar nosaltres també el plaer d'interpretar Mozart? Per què hem de perdre l'ocasió de fer, una vegada a la vida, el que en altres països és prou normal? De fet és ben lògic. Quantes vegades hem pogut arribar a finançar una obra de l'envergadura del *Requiem* o de la *Missa de Coronació*, en aquest país? Quins malabarismes no hauriem de fer els no-professionals per reunir els elements que exigeix la partitura? I és que la política musical de les nostres institu-

cions, que respon als mateixos plantejaments de la cultural, funciona essencialment a partir del simulacre. Com que no hi ha una base sòlida, ni les infraestructures necessàries, ni gairebé res de res, és només d'una aparença d'alta cultura que s'obté el reconeixement. Com que és corrent que el món musical subsisteixi precàriament, dependent de subvencions ridícules i pendulars, que corals, orquestres i altres entitats ocupin locals inadequats, que es condicioni la continuïtat d'iniciatives quan han tingut èxit inqüestionat, és ben lògic, deïem, que tots plegats ens embarquem, il·lusionats, en projectes d'aquesta mena. És l'any Mozart.

Que ningú no es pensi que qüestionem les iniciatives musicals que han pogut arribar a bona fi en aquest any mozartian. És de lloar la dedicació i la bona disposició de tothom, que haurà permès fer arribar l'obra del salzburguès al gran públic, en definitiva, divulgar música d'una qualitat extraordinària. Però no hauriem d'oblidar, per exemple, els contemporanis de Mozart a casa nostra. Jordi Savall, d'una manera encomiable, n'ha recuperat una òpera excepcional, però encara la feina de recerca és immensa i podem tenir més sorpreses. Cal que la política cultural que es fa en aquest país respongui més clarament a les necessitats existents. Només així podrem començar a bastir una infraestructura musical sòlida i amb projectes propis, que deixi d'anar a remolc de les ambicions culturals dels altres. I que Mozart ens hagi perdonat.

**Francesc Feliu
Sadurní Martí**

LA CATEDRA FERRATER MORA O LA GIRONA FILOSÒFICA DE VISITA OBLIGADA

No sé si és just, però vivim en una cultura que, ens agradi o no, moltes vegades opera en termes comparatius. Qualsevol esdeveniment social, per marginal, especialitzat o minoritari que sigui, té el seu homòleg en aquells altres esdeveniments multitudinaris, que precisament són populars d'acord amb la seva capacitat d'acaparar l'atenció de les masses.

Els exemples exposats a continuació segurament són desafortunats, però si el «Simpòsi Wittgenstein», celebrat a Girona ara fa dos anys, havia estat un esdeveniment històric en el camp de la filosofia i del pensament en general —no en va, era el primer acte d'aquest segle capaç de reunir els millors especialistes de la filosofia del pensador austríac, testimonis directes de les seves classes impartides a Cambridge i de donar una dimensió essencialment oberta a la reformulació del pensament wittgenstenià—, comparable a la transcendència esportiva que, posem per cas, poden tenir unes Olimpíades; igualment la concessió recent de la biblioteca personal de Ferrater Mora a la Càtedra de l'Estudi General de Girona

que porta el seu nom, ja s'ha d'inscriure en el llibre de les petites «fortunes històriques» que trastoquen el centralisme del pensament per dispersarlo positivament arreu de la perifèria. Dit d'una altra manera: l'atorgament d'aquest llegat és tan sorprenent com la concessió de l'organització dels Jocs Olímpics del 92 a la ciutat de Barcelona, en detriment d'un París en plena fase ascensionista com a capital europea.

Ineludiblement, el llegat de Ferrater Mora a la Càtedra de l'Estudi General de Girona augmenta els epicentres d'activitat filosòfica a Catalunya fins ara monopolitzats per Barcelona. Girona, amb la biblioteca personal de Ferrater Mora, es converteix en un centre obligat de documentació i estudi per tot aquell que estigui interessat a conèixer les parets mestres del pensament contemporani. Dit així, però, sembla com si aquesta asseveració traslluis cert xauvinisme provincià i una dosi de revenja que restitueixi l'equilibri en la pulsio de forces entre el centralisme cultural i aquells nuclis que advoquen per dispersar-lo. Òbviament, no és això. Per una banda, la responsabilitat de posseir un dels llegats més importants i ulteriors de l'exili català i espanyol ens obliga a dos replantejaments necessaris: 1/ El reconeixement que aquesta donació no neix del no-res, sinó d'una tasca d'activitat filosòfica que encara que breu, apareguda a Girona en els darrers quatre anys, ha estat intensíssima (pels carrers i auditoris de la nostra ciutat han circulat primeríssimes figures del pensament contemporani: Félix de Azúa, Bouveresse, Bernard-Henry Lévy, Vattimo, Ricoeur, Ferrater Mora, Tughendat, Victòria

Camps, Terricabras...

2/ Que seria absurd criticar la concentració del pensament per, posteriorment, caure en els pitjors tics d'aquesta manera negativa d'administrar la cultura (el pensament, per definició, és dispersiu i s'enriqueix amb l'acumulació i transmissió de bagatges).

Per altra banda, a part d'un motiu de sana satisfacció, doncs, la responsabilitat de posseir la biblioteca personal de Ferrater Mora, que s'haurà d'afegir a la interessantíssima col·lecció d'obres que versen sobre Wittgenstein, hi haurà l'imperatiu de no contradir l'essència del pensament tolerant, plural, aquiescent, eclèctic, gradual, «integracionista», d'un dels darrers grans filòsofs d'aquest segle.

Darrera aquesta «consecució històrica», en l'accepció més laudatòria de l'expressió però totalment descontaminada d'efluvis triomfalistes, s'hi amaga la «mà esquerra» del professor de l'EGG Josep Maria Terricabras i director de la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani. La seva tasca de dinamització cultural i filosòfica a Girona, així com la peculiaritat innovadora del seu pensament, mereix ser estudiada en un capítol a part. Però, ben segur, ell ha estat un dels puntals bàsics a l'hora de fer-nos possibles i abastables aquells versos que el poeta grec Kavafis dedica a Lisias, el gramàtic: «Així nosaltres podrem veure i honorar la seva tomba, / quan anirem a furgar enmig dels seus llibres». La resta, és a dir, el rendiment que en puguem treure d'aquest tresor en forma de llibre, ja depèn de nosaltres.

Lluís Muntada

EL RETROBAMENT DEL TEATRE DE TEXT: UN PROCÉS PER ACABAR

No fa gaire temps que sovint sentim a parlar d'un fenomen prou curiós: el retorn del teatre del text. I dic curiós per una causa ben simple. Quan algú parla de retorn, cal entendre que es parla d'alguna cosa absent que, tot d'una, reapareix. La pregunta és òbvia: quan va «absentar-se», el teatre de text? Ho va fer realment? Les respostes són complexes. Si em permeteu generalitzar, faré una mica d'història i, de passada, un intent de balanç.

Al llarg dels darrers vint-i-cinc anys i fins fa ben poc, el teatre occidental ha consolidat unes propostes escèniques eminentment *visuales*. Una gestació en què han confluït de forma explícita dues vocacions: d'una banda, l'intent de concretar un teatre no realista fonamentat, principalment, en la relativització del valor del text i en la recerca d'una mena de comunitat col·lectiva capaç d'integrar intèrprets i espectadors en una mateixa vivència. I d'altra banda, l'interès per un teatre polític amb capacitat per proporcionar a l'espectador els instruments de coneixement i de modificació de la seva realitat sociopolítica. En aquest darrer sentit, —amb la mirada posada en Brecht— es fa un treball de «distanciament» basat, de forma substancial, en la frag-

mentarietat, l'autonomia i l'heterogeneïtat dels diversos elements que configuren l'espectacle.

Si ens hi fixem, ambdós afluents aboquen l'aigua al mateix riu. Totes dues propostes fonamenten la seva novetat en oposició als conceptes clàssics d'il·lusió escènica i d'identificació. Això és, al fet de considerar l'ocultació del caràcter representacional com a *principi inapel·lable de l'art dramàtic*. La confluència, des d'un altre punt de vista, encara és més evident: el camí cap a la participació i cap a la vivència pretén posar en crisi l'individu, situar-lo davant de les pròpies contradiccions. Transformar-lo. La modificació de l'individu, en tant que remet a la transformació de la societat, és un objectiu clar per al teatre polític.

Tot plegat, el teatre de les últimes dècades —repeteix: estic generalitzant— ha estat marcat per aquesta confluència: el compromís, la interdisciplinarietat, l'alternància entre planificació i improvisació, l'anul·lació d'una separació fixa entre actors i espectadors i, especialment —la mirada, ara, s'adreça a Artaud—, un replantejament del valor del text entès com a vehicle del contingut. Assistent, doncs, al naixement d'un nou teatre visual: happenings i performances; teatre/dansa i teatre de la imatge; Bob Wilson, Richard Foreman, Tadeusz Kantor o Pina Bausch. Tots al mateix calaix, i per què no?

Als Països catalans, qui més qui menys, ha treballat en la mateixa direcció. El temps, però, no passa debades. Avui, el teatre visual de casa nostra és una romanalla gloriosa del passat. Recent, ja ho sé, però, malgrat tot, passat. Residus

que es debaten entre la supervivència i la ruptura (que forçosament ha de ser el mateix), entre les investigacions innovadores o els llores de l'antiga fama. M'atreviria a considerar en aquesta situació —tot i que no voldria sentenciar— alguns dels grups que, segons que sembla, representen la nostra «actualitat» teatral: Comediants, Joglars, Fura dels Baus... I és que ja se sap, Benet i Jornet era encara «l'escriptor jove» quan ben just ratllava la cinquantena.

Vet ací, però, que, de fa poc, el text —diuen— torna. I tot seguit, se senten comentaris: allò de l'acció i la reacció. Les coses, però, mai no són tan cartesianes com aquelles classes d'història que ens impartien a la bàsica. Anem a pams. De primer, vull fer constar que el text teatral mai no ha desaparegut. Més o menys visible, sempre ha estat present. Encara més, el procés que condueix a l'actual efervescència té a veure tant amb la reacció com amb la casualitat. D'una banda, el cansament i la manca d'idees davant la llum que suposa retrobar les coses velles amb els ulls prenyats pel temps, i de l'altra, algunes (re)descobertes: l'alt component visual del teatre de Beckett i del teatre sintètic (abans «absurd») en general i la viabilitat de les col·laboracions entre realitzadors del teatre de la imatge i alguns autors de text. Entre ells, Bob Wilson i Heiner Müller.

Des d'aleshores ençà, el teatre de text ha anat ocupant la primera línia de la palestra teatral; el devessall de noms ha estat inaturable: Tomas Bernhard, Bernard-Marie Koltès, Michel Deutsch, Sam Shepard, David Mamet, Caryl Churchill, Tom Stoppard i molts d'altres. No tots, cal dir-

ho, treballant en la mateixa direcció. *Uns quants maldant* per establir punts de contacte amb el teatre visual: valorar la sonoritat (sentir el text), treballar especialment les imatges, insistir més en la poèticitat que en el realisme, escriure grans acotacions o prescindir de les acotacions, valorar els jocs d'entonacions... D'altres aprofitant l'avinentsa per recuperar els patrons clàssics i la convencionalitat tradicional; bé per edificar un realisme desmitificador, bé per anar a la recerca d'una nova teatralitat, també desmitificadora. En l'àmbit geogràfic de la llengua catalana, avui, la presència del text teatral és un fet innegable. Un fet que afecta, sobretot, les generacions més joves. El dia 27 de febrer, Joan Casas va pronunciar una conferència a l'Ateneu Barcelonès a propòsit dels «nous» i joves dramaturgs catalans. Hi havia en la seva exposició una voluntat de fer balanç i de configurar expectatives. Segons que deia, la nova orientació del Centre Dramàtic de la Generalitat —entre d'altres aspectes—, tant pel que fa a programació com pel que respecta a premis i beques, ha esperonat l'escriptura dramàtica en català. Aquest fet s'ha produït —gosaria afegir— en el moment adequat. El moment —moment de transició— en què el bat-i-bull de l'escena estrangera ha vingut a picar-nos les portes de la mà del teatre de text.

El procés, al meu modest entendre, té un detonador. L'aparició d'una estrella fulgurant que obre, de cop i de volta, un munt de noves perspectives. Em refereixo a l'aparició en escena de Sergi Belbel. En un cert sentit, podem afirmar que Belbel és la resposta directa, a casa nostra, d'aquesta ebullició. És

algú que s'interessa per les aportacions del teatre visual, que es fixa en les col·laboracions de Wilson i Müller, en Müller, en el treball de Wilson amb Philip Glass, en el minimalisme, en experiments com els de l'Oulipo, en Beckett, en Pinter, en Handke, també en Berbard-Marie Koltès i, perquè no, en David Mamet. La seva carrera ve a qüestionar una política teatral i, de retop, esperona nous autors.

Casas, en la seva conferència, sense pretendre ser exhaustiu va fer una llista de sis noms. Per ordre cronològic: Toni Cabré, Joan Cavallé, Lluís-Anton Baulenas, Sergi Belbel, Francesc R. Pereira i Joan Barbero. És evident que no els podem posar tots en un mateix sac, responen a inquietuds i a estils ben diversificats. Tampoc no és aquest el lloc de valorar la seva tasca. Ho deixo per a un altre dia. Això no obstant, l'interès pel teatre de text —i no només em refereixo al «jove» teatre de text (cal que no us perdeu el *Desig* de Benet i Jornet)— sembla assegurat per uns quants anys.

Algunes preguntes, tanmateix, s'aboquen a l'horitzó: fins quan? Cap a on? Hi ha una nova reacció? Hom comença a valorar l'especial condició dels mots en el teatre. La diferència entre el temps de la lectura i el de l'expectació. Què perden les paraules dalt de l'escenari? Què hi guanyen? Com poden, text i representació, formar part d'un mateix procés sense cedir la seva autonomia artística? Suggereixo que, abans de fer foc nou i de permetre un altre relleu als escenaris, es reflexioni amb profunditat des de la perspectiva de la recepció.

Carles Batlle i Jordà

GABRIEL

I, veig del ras penjat l'ombra dels vents. Quan, ferit de mort, del meu u i del meu llunyà, MAREMÀGNUM, des d'un núvol d'amnèsia s'alça dilatant plenituds de claror. I aquella bèstia del coneixement, branda el zero si l'abisme immòbil.

Tinc la certesa que, des del gran dispers, Tabú, descobreix *l'enigma de Halley.*

No pensat no pensable?

És el resultat general de síntesi! Fer de la rutina religió i de l'ordre llei.

Perquè,

Si tots els vents lunars fan u, la plenitud del fotòfob em torna cega i tinc por de l'inmonbrable, perquè Déu m'ha somiat. El meu somni de Déu, fa dels presagis del gran neutre, una matèria intangible. Sort que, quan la gravetat em descansa, la xifra del caos m'és familiar i el record de l'últim somni del polimorf m'afilla a l'OGRE DINAMO i em protegeix.

Llavors *l'anell del domini, oceix l'aviram.*

Tot aquest parany s'habita en la distància i descobreixo més enllà *el somriure de l'hoplita.*

Del caos a l'ordre

Mai a l'invers.

De fet, Tot és com l'oceà inferior. Aquell que amb *l'emblema dels núvols i oferint la trona al sol, on miri destruirà.*

Qui es deprimi en la distància serà l'apoteosi de l'INSPIRADOR. Amb somriure de dofi i ulls clucs de sonàmbul i feixut a la llum de l'alba del matí, ell forneix la teoria de l'èxtasi. I la llum de sargònida atravesarà l'espasa del divisor. Siules vaus i ausbergs de carbó, empanteneuen l'ultrasó.

És l'afany del perímetre d'emoció sense identitat, expressat per la valència del dolor.

Nihilo t'ajudarà, perquè t'he inspirat la immobilitat.

Totes les espècies domesticades...

He jugat amb les paraules, però amb la intenció de buscar-hi nous significats. De la mateixa manera com passa amb l'art quan se l'observa, com quan se'l sent.

Les cursives són títols, els noms de les escultures i dibuixos de GABRIEL (Badalona, 1954). La resta, enllaços, necessaris per a la narració.

Cursives que recullen una gran història, la que hi ha a cada peça de l'autor, explicada a fragments, a petites dosis de poca lletra i molt contingut.

Tal i com solen ser sempre les bones històries.

Anna Capella

1492

Maria Mercè Roca

I

Havies buscat la noia tot el dia per recordar-li que aquella nit la teva família feia la festa i dir-li que la hi esperaves. Tot el dia en va: deixaves la feina que tenies entre mans —el tronc que buidàveu amb el teu germà i que havia de ser la teva primera canoa ja era quasi acabat—, corries fins la seva cabana, esperaves una mica i te'n tornaves. Marai no hi era, ni era a la bassa gran ni a la platja amb les altres noies. La impaciència va fer-te el dia etern, fins que cap al tard, quan ja estaves segur de no trobar-la, la vas veure asseguda a la seva porta, jugant amb els seus germans petits. Els tenia presoners a la falda, estrets contra el pit, i els nens xisclaven desesperadament, però quan obria els braços i els alliberava, ells, enriolats, no tardaven a acostar-s'hi fins que ella allargava les mans i els tornava a tenir. Vas mirar aquell joc molta estona, amagat entre els arbres, embadalit, i no vas atrevir-te a dir-li res ni a acostar-t'hi: senties el riure dels nens i descobries amb admiració que Marai jugava amb els seus germans petits fent els mateixos gestos que les mares més joves feien amb els seus fills.

A la nit, però, la noia era a l'esplanada i, com les seves amigues, també mirava el teu germà, que era el protagonista, en honor del qual fèieu la festa, perquè ja tenia les dents negres i això volia dir que ja era un home. Va ser una nit llarguíssima, molt calenta, i vas tenir-hi temps de sentir tot de sensacions que et feien nosa perquè

eren noves i no sabies com anomenar. Estimaves el teu germà gran, te n'alegraves, comparties l'orgull dels teus pares i l'admiració que li tenien els més joves. Li envejaves la negror de les dents —tu ja feia temps que mastegaves fulles una mica d'amagat perquè el seu suc, barrejat amb la saliva, se't mengés l'esmalt i et fes desaparèixer el blanc lluminós que tenien les boques de les criatures i de les dones— però no era aquesta l'enveja que t'impedia ser feliç: era Marai, la teva amiga, la més bonica, assegurada amb les altres noies, parlant fluixet i rient fort; totes —i Marai també— miraven el teu germà, que s'estava dret, tan alt, somrient, ensenyant les seves dents magnífiques, rebent la felicitació de la gent gran. Havies sorprès, un moment, la mirada admirada de la noia i havies sentit un sobresalt dolorós, una mossegada de gelosia i desconcert. Però quan va començar la dansa en honor seu vares ballar, el primer de tots, al davant dels teus pares, que ocupaven un lloc privilegiat i que no podien dissimular l'emoció que sentien. Vas ballar posant-hi, per desfogar-te, i mentre va durar la dansa no pensaves res, només senties els cops de tambor a dintre teu i et movies bressolat pel ritme de la música que anava creixent. Quan vas acabar et senties exhaust; el teu germà va venir a donar-te les gràcies, et va abraçar i et va dir que a les teves dents també els faltava poc per ser completament les d'un home. Si no hagüés estat pel record de la mirada de Marai aquell hagués estat un moment felicíssim.

II

Vàreu entrar a les cabanes que la nit ja quasi havia passat tota, les fogueres eren apagades i se sentia algun ocell molt matiner. Tu, a les nits, et giraves primer d'un costat i de l'altre, feies oscil·lar perillosament la teva hamaca fins que senties que, a poc a poc, a la cabana, tots deixaven de moure's i anaven respirant més flux, acompassadament; llavors tu també, de mica en mica, et deixaves anar i agafaves el son. Sabies que a l'illa tothom dormia, els ocells reposaven, les flors eren tancades; pensar que tot era en calma et convidava a descansar.

En canvi, aquella nit, no feia gaire estona que dormies i et vares despertar de cop. Vas obrir els ulls, vas resseguir els troncs que formaven l'estructura de la cabana, vas intuir entre la foscor els cossos dels teus pares i dels teus germans i, una mica més lluny, a l'altre costat de l'estança, els de la resta de la teva família. El cor t'anava de pressa i senties un malestar indefinit. No te'n vas poder estar, vas saltar àgilment de l'hamaca i vas sortir.

Ho veies tot normal, tot quiet, no se sentia cap soroll. Vas respirar fondo, vas alçar els braços, vas arrencar una fulla de l'arbre que tenies més a la vora i te la vas posar a la boca: a dintre teu, constantment, només hi havia el desig que Marai et trobés gran i es deixés estimar. Caminaves d'esma, sense adonar-te dels llocs per on anaves; vas passar per davant de les altres cabanes i vas enfil·lar el camí de la

platja. El coneixies prou per fer-ho amb els ulls tancats, però aquella nit la lluna ho il·luminava tot, una lluna rodona, molt blanca, que vares trobar freda i que et va fer estremir. Quasi ja eres a la platja, des d'allà es veia la sorra. Vas baixar pel dret, sense anar a buscar el caminó, i et vas plantar amb els peus separats al davant de l'aigua.

III

Era allò. Aquells tres objectes enormes que veies que suraven a dintre l'aigua i que no s'assemblaven a res que haguessis vist abans era el que t'havia despertat i t'havia fet sortir de la cabana en plena nit, com si t'hagués cridat. Les tres naus tenien les veles plegades i reposaven, esperant que es fes de dia. Vas asseure't a la sorra amb el cor atemorit i meravellat alhora i t'hi estigueres molta estona, absolutament quiet, amb els ulls esbatanats, clavats a l'aigua, i després, tot de cop apressat, referes el camí; vas entrar a la cabana i vas despertar el teu pare.

Et va costar molt que et cregués, que es despertés del tot i que s'adonés que no feies broma, fer-lo baixar de l'hamaca i treure-li la son dels ulls. Però quan et va veure i es va fixar en la teva boca, que tremolava sense control, i en els teus ulls, atònits, en va fer via a seguir-te fins la platja.

—Afanya't— li anaves dient, sense girar-te; corries al davant seu i com més t'hi acostaves més por tenies que hagués desaparegut, dubtaves que no hagués estat només una visió semblant a les que explicaven que tenien els sacerdots després que havien fet la cohoba. Però no: el teu pare també veié les tres naus quietes i fosques, amb les veles plegades, com tres aparicions enormes i desconegudes. Quan el vas mirar et va colpir descobrir que també tenia por: al teu pare també li feien por. I us estiguéreu allà drets contemplant-les, i ell et va passar el braç per l'espatlla i tu per la cintura, i us vau acostar molt, i tu li senties el cos, tan robust, ben enganxat al teu, i potser per primera vegada notaves que no era tan alt com sempre t'havia semblat, o potser era que tu havies crescut i que feia temps que no us abraçàveu.

—Tens fred— va dir el teu pare. I vau tornar al poblat, ara més a poc a poc, amb una calma falsa. Tu vares tornar-te'n al teu jaç i ell va entrar amb un posat inquiet a la cabana del sacerdot.

Al cap de molt poc es va fer clar del tot; aquell matí era com cada dia; res no feia preveure que la jornada que començava no s'assemblaria gens a cap altra. Les sortides del sol, infinitament repetides, tenien encara per a tu la sorpresa dels colors i la novetat de tot el que anava apareixent a mesura que la claror s'escampava. Moltes vegades, sobretot des que havies sentit el desig d'abraçar Marai i de tenir-la ben estreta, i l'hamaca de la cabana, massa plena de gent, no t'oferia repòs, t'aixecaves abans

que ningú, baixaves a la platja i miraves com el sol sortia lentament de l'aigua per darrera la línia de l'horitzó i s'anava enlairant. T'agradava, sobretot, anar sentint cridar els ocells cada vegada més fort. Esperaves allà que el sol fos a mig camí del cel i després, enlluernat, amb les ninetes impressionades per la claror vermella, tornaves lentament a la cabana amb l'ànim calmat i el cor tranquil.

Però aquell matí vas dormir molt; en despertar-te vas pensar de seguida en les tres naus que havies vist a la nit: te'n recordaves bé, les tenies dibuixades a dintre i si tancaves els ulls era com si fossin allà davant teu. A la cabana no hi havia ningú, ni a fora; vas fer el mateix camí que havies fet la nit abans dues vegades, vas arribar a la platja i també era deserta. Però les naus hi eren, molt més a la vora, més grans, havien crescut, eren molt més grans, impressionants, es gronxaven una mica d'un costat a l'altre a sobre l'aigua, harmoniosament. I a sota les naus, surant en l'aigua, tres bots, que vares identificar de seguida amb les vostres canoes. S'acostaven, venien de dret a la platja, just, semblava de dret a tu. I tu estaves allà quiet, amb la boca oberta i els ulls desorbitats, astorat.

—Qüè, vine!

La veu del teu pare et despertà i et posà alerta del perill. Vas córrer fins on s'acabava la sorra: distribuïts al darrere els arbres i les plantes més altes, els homes de la tribu esperaven amagats no sabien ben bé què. Vas ajupir-te al costat dels teus i vas contemplar en silenci com les barques anaven acostant-se.

IV

Estàveu tots immòbils com estàtues. Ningú no deia res, no se sentia cap soroll, cap alè, cap fregadís. Des d'on éreu us semblava que les barques s'acostaven molt a poc a poc però en canvi de seguida les vàreu tenir allà a tocar; cada vegada podíeu veure més bé l'estranya gent que les menava. Quiets, movent només les parpelles per obrir i tancar els ulls i enfocar més precisament la visió, vàreu veure com les barques arribaven a la platja i els homes saltaven a la sorra. Molts de vosaltres feia estona que teníeu la boca molt oberta; tots, absolutament, teníeu els trets desfigurats per la por i la sorpresa. Van baixar els homes de les barques, molt de pressa, les van arrossegar un tros de platja endins i es van quedar drets, tots junts, mirant cap on vosaltres us amagàveu però sense veure-us. Només us n'arribava una veu; era d'un home baix, amb els cabells vermellosos, que parlava molt fort, com si donés ordres. El vas mirar fixament, vas mirar el teu pare, i vas mirar la teva gent, encara amagada i quieta, absolutament fascinada per la contemplació d'aquells homes. El qui parlava fort va clavar una bandera a la sorra i després dos altres homes en varen clavar dues més: ningú de vosaltres podia arribar-se a imaginar què eren i què significaven aquells trosos de roba que la brisa feia onejar graciosament a dalt de tot dels pals. I primer l'home de les ordres i després tots els altres, un per un, varen agenollar-se: els de més endavant,

vàreu veure, s'inclinaven fins a besar el terra. I de cop tots van començar a cantar; us arribaven les veus que entonaven un cant greu i monòton. Després els homes van alçar-se i van tornar a mirar amunt i avall de la platja, indecisos. Va ser llavors que els més agosarats no van poder estar-se ocults més estona i tot un grup va sortir de l'amagatall, a poc a poc, molt junts, tocant-se i protegint-se, i es van anar acostant a aquells homes que havien arribat del mar. Tu encara no: vas esperar ajupit i vas veure com la teva gent arribava fins a tocar-los i s'aturava, primer encara molt junts, estrets, i després es van anar eixamplant, i van voltar-los: els forasters eren al mig i s'observaven en silenci els uns als altres. Et vas decidir a sortir quan vas veure que no els passava res i, a més, els vas sentir que reien: us va mirar, el teu pare i tu, us va alçar lentament i va sortir, agafats, molt a poc a poc. Reien perquè no els entenien. Aquells homes —un, sobretot—, deien frases curtes, us interrogaven, repetien la mateixa pregunta de maneres diferents però cap dels sons que pronunciaven no s'assemblava a la vostra llengua. Vas deixar el teu pare enrere i tu et vas obrir pas per arribar a davant de tot, a tocar-los. Mai no havies vist res com aquells vestits que duïen: els contemplaves a mb un astorament infinit, i nou, passejaves els ulls de l'un a l'altre, no donaves l'abast de tant i tant que volies mirar, sense perdre't ni un detall. Aquells homes duïen el cos completament cobert: només mostraven la pell de les mans i de la cara, i era molt blanca, sense cap pintura. I l'home que sabia tantes

llengües i que us preguntava no sabíeu què i que us feia riure, ara t'hi fixaves, tenia les dents blanques, blanques com les de la teva mare, com els teus germans petits, com Marai. Horrorosament blanques. I no només això: alguns dels homes tenien la part de dalt del cos cobert, no pas amb roba sinó amb una altra cosa que s'endevinava dura, fosca, que brillava i que feia soroll si els home es movien. Va fascinar-te tot: les botes de cuir per sobre dels genolls, les mitges de colors cobrint les cames, els calçons bombats, les camises amb botons, els cabells de diferents tonalitats, les espases. Sense noms per anomenar les coses, només tenies els ulls per aprendre-les i endur-te-les després en la memòria.

Quan l'home de les llengües es va cansar d'interrogar-vos inútilment, varen portar al mig de la rotllana un cofre tancat. Allò tornava a ser nou, desconegut; ja no rèieu: va fer un pas enrere, us va tornar la por i la desconfiança. Però el cofre no contenia, semblava, res que us pogués fer mal, al contrari, només hi havia coses petites, meravelloses, absolutament noves. Les miràveu àvidament, col·locades a les mans descolorides d'aquells homes: un d'ells va fer un pas endavant i va donar una cosa que no vares poder veure a un dels teus; immediatament tots els altres varen acostar-se més amb els palmells estesos, delitosos. Tothom va rebre algun petit tresor. Un dels homes blancs es va col·locar un bonet i després us el va donar perquè algú de vosaltres se'l posés, i us moríeu de riure veient un dels ancians de la tribu amb allò vermell al cap, posat tort. Tu no

reies perquè tenies por de quedar-te sense res; vas avançar una mica més i quasi tocaves l'home que donava ordres, el dels cabells vermells. El tenies d'esquena, allà mateix: vas allargar el braç amb molt de compte i vas tocar-li un instant la roba; el vellut et va deixar a la punta dels dits una sensació calenta, un pessigolleig inquietant: te'ls vas mirar espantat, pensant que t'hi devia haver passat alguna cosa. Quan vas aixecar els ulls l'home et mirava; s'havia girat, devia haver notat que el tocaves i s'havia girat. Va veure, amb horror, que tenia la cara plena d'uniques taques minúscules més fosques que el seu color pell. Però ell t'allargava el braç i t'oferia alguna cosa; vas obrir el palmell i t'hi va posar una boleta de llauna amb un granet que quan picava als costats feia un soroll alegre. Vas mirar-li el rostre i et vas estremir; no era la primera vegada, des que havien arribat les naus, que ho notaves: al fons dels ulls d'aquell home, a sobre del somriure que li encarcarava els llavis, hi havia pintat un gran afany de domini, de destrucció i de conquesta. Impulsivament vas obrir la mà per tornar-li aquell regal que ara et cremava, però ell s'havia girat i continuava repartint coses a la teva gent. Vas veure clarament, amb una lucidesa que et feria, que us estava comprant tots, que us veníeu a un preu molt baix, per uns objectes que brillaven i feien soroll. Però tenies encara el cascabell a la mà, i també sabies que amb la música que feia enlluernaries Marai i t'hi deixaria acostar. Vas tancar fort el cascavell a dintre el puny i vas somriure, vas deixar els homes a la platja i vas córrer a buscar la teva amiga.